

Feitenonderzoek

Naar de ondertekening van de advertentie van het weekblad Bluf! in de Volkskrant, editie 21 juni 1986

Den Haag, 29 oktober 2008

MtW/ar/08-242

Inhoudsopgave

1	Inleiding	1
1.1	Aanleiding voor het onderzoek	1
1.2	Doel van het onderzoek	1
2	Uitvoering van het onderzoek	2
2.1	Uitvoering algemeen	2
2.2	Reikwijdte	2
2.3	Archiefonderzoek	2
2.3.1	Algemene opmerkingen	2
2.3.2	Confidentiële archivering	3
2.4	Interviews	3
2.4.1	Selectie van te interviewen personen	3
2.4.2	Interviewproces	3
3	Bevindingen	4

Bijlagen

1	Bijlage 1 - Literatuurlijst	
2	Bijlage 2 - Lijst van aangetroffen documenten en geïnterviewde personen	

1 Inleiding

1.1 Aanleiding voor het onderzoek

In de media is, in week 35 van 2008, berichtgeving ontstaan over een advertentie van het toenmalige weekblad Bluf! in de Volkskrant van 21 juni 1986¹. De strekking van de tekst van deze advertentie betrof een ondersteuning van: "de functie die het weekblad Bluf! vervulde door het publiceren van geheime documenten die laten zien hoe het werkelijk toegaat in de Haagse Kringen". Onder de advertentie waren namen geplaatst van in totaal 178 personen en instellingen. Door deze 'ondertekening' verklaarden deze personen en instellingen destijds: "de gezamenlijke opdrachtgevers te zijn van, en verantwoordelijk te zijn voor de uitgave van de nummers van Bluf! waarin de gewraakte documenten² werden gepubliceerd, en beschouwen daarmee het gerechtelijk vooronderzoek waarmee het Openbaar Ministerie tracht de identiteit te onthullen van „de” redactie van Bluf!, voor gesloten".

Eén der namen die destijds onder de advertentie waren geplaatst bevond zich ook de naam van de huidige minister van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieu (hierna: VROM), mevrouw Jacqueline Cramer, die ten tijde van de plaatsing van de betreffende advertentie voorzitter was van de Vereniging Milieudefensie. De naam van mevrouw Cramer onder de advertentie was weergegeven als "Jaqueline Kramer (voorz. Milieudefensie)".

De publiciteit rond het voorgaande en de aard en strekking van de vragen die mevrouw Cramer en de Directie Communicatie, Informatie en Participatie (hierna: DCIP) van VROM bereikten, maakten voor de heer D. Ishta, in zijn verantwoordelijkheid van directeur concernstaf/directie communicatie, de uitvoering van een onafhankelijk feitenonderzoek wenselijk. Op zijn verzoek is vervolgens, op 29 augustus 2008, door de heer ir. J. van der Vlist, Secretaris Generaal van het Ministerie van VROM, aan Ernst & Young Security and Integrity Services BV. (hierna Ernst & Young) opdracht gegeven tot het uitvoeren van een dergelijk onderzoek.

1.2 Doel van het onderzoek

Zoals werd overeengekomen heeft het inmiddels door Ernst & Young afgeronde onderzoek tot doel gehad om de opdrachtgever te voorzien van informatie (gegevens en feiten) op basis waarvan - zo mogelijk - duidelijkheid zou kunnen ontstaan omtrent de wijze waarop de betreffende advertentie tot stand is gekomen alsmede de wijze waarop, onder de advertentie, de vermelding "Jaqueline Kramer (voorz. Milieudefensie)" tot stand is gekomen.

---

1 Bluf! Openbaren kan iedereen 21-6-1986, Internationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis, Archief Bluf, inv. nr. 16, zie bijlage 2.

2 In de nacht van 20 op 21 juni 1985 brak de actiegroep 'De Wraak van Jhr. Mr. De Brauw' in bij het Nederlandse Ministerie van Economische Zaken en ontvreemde dossiers, brieven, notulen, notities, agenda's, etc.

2 Uitvoering van het onderzoek

2.1 *Uitvoering algemeen*

De vergaring van relevante informatie vond plaats door het verzamelen en bestuderen van beschikbare documenten en het houden van interviews. Interviews werden in persoon, dan wel telefonisch afgenomen, afhankelijk van de beschikbaarheid en de bereidheid van betrokkenen.

De vergaarde en ingewonnen informatie en gegevens die, naar mening van Ernst & Young, in het kader van de doelstelling van dit onderzoek relevant werden geacht, zijn vervolgens op schrift gesteld en in dit rapport vastgelegd. Daarbij worden door Ernst & Young geen eigen interpretaties aan onderzoeksgegevens en -informatie gegeven. Voorzover dat redelijkerwijze mogelijk is, is iedere vorm van speculatie in deze rapportage vermeden. Dat gold evenzeer voor de uitvoering van de verschillende interviews. Ernst & Young is zich er steeds van bewust geweest dat, juist gelet op de lange periode (ruim 22 jaren) die inmiddels na de advertentieplaatsing verstreken is, er een aanzienlijk beroep op het geheugen van de te interviewen personen moest worden gedaan. De 'neiging tot speculatie', zowel bij interviewers als geïnterviewden, diende derhalve steeds vermeden te worden. Evenmin vinden door Ernst & Young in deze rapportage beoordelingen plaats en worden er conclusies getrokken. De tijdens de uitvoering van het onderzoek ingewonnen informatie en bevindingen worden, onder hoofdstuk 3, zo objectief als redelijkerwijze mogelijk is, weergegeven.

2.2 *Reikwijdte*

Het onderzoek was gericht op het achterhalen van feiten en omstandigheden die konden bijdragen aan de beantwoording van de twee, onder 1.2. vermelde, onderzoeksvragen en was derhalve niet persé gericht op waarheidsvinding. Het onderzoek beperkte zich tot open bronnen.

Het documentenonderzoek richtte zich vooral op (onderdelen van) de archieven van het toenmalige weekblad Bluf! en de Vereniging Milieudefensie, voorzover die archieven nog bestonden, traceerbaar en voor Ernst & Young toegankelijk waren.

De groep van geïnterviewden bestond uit personen wier namen onder de advertentie werden vermeld en uit personen die destijds binnen de organisaties van de Vereniging Milieudefensie en het weekblad Bluf! een voor het onderzoek relevante rol speelden.

Het onderzoek kende beperkingen in de traceerbaarheid van personen, in het gebrek aan bereidheid tot medewerking van de getraceerde personen en in de niet-toegankelijkheid van een gedeelte van de getraceerde archiefonderdelen.

2.3 *Archiefonderzoek*

2.3.1 *Algemene opmerkingen*

Het documentenonderzoek werd, gezien de tijdsdruk welke, in de aanvangsfase, op het onderzoek rustte, in relatief korte tijd uitgevoerd. Als gevolg daarvan werd het doorzoeken van archieven beperkt tot het maken van een selectie van documenten die, voor zover te

constateren, op datering en onderwerp mogelijke relevantie voor de beantwoording van de twee onderzoeksvragen zou kunnen hebben. Deze geselecteerde documenten worden onderstaand weergegeven. Daarbij werd, per document, de mogelijke relevantie en/of betekenis voor het onderzoek weergegeven. Deze werkwijze werd gehanteerd opdat tijdens de te houden interviews, daar waar dat door de onderzoekers opportuun kon worden geacht, deze documenten konden worden besproken en getoond.

De aangetroffen documenten, zie bijlage 2, die werden onderzocht waren allen ondergebracht in de archieven van Bluf! en van de Vereniging Milieudefensie. Deze beide archieven zijn in beheer bij het Internationale Instituut voor Sociale Geschiedenis te Amsterdam.

2.3.2 Confidentiële archivering

Tijdens het onderzoek werd vastgesteld dat onderdelen van de archieven van het Weekblad Bluf! zich in een , als 'geheim' gekenmerkt, deel bevinden. Het bleek voor de beheerder van het archief niet mogelijk aan het verzoek van Ernst & Young te voldoen om toegang te verlenen tot dit als 'geheim' gekenmerkte gedeelte van het archief . Bij de overdracht van het archief aan het Internationale Instituut voor Sociale Geschiedenis is in 1988 overeengekomen dat dit gedeelte volledig gesloten zal blijven tot het jaar 2013. Het pakket is verzegeld en opgeborgen in een kluis. Vertegenwoordigers van de beherende instantie hebben aan Ernst & Young te kennen gegeven dat ook zij de inhoud van dit gedeelte van het archief niet kennen.

2.4 Interviews

2.4.1 Selectie van te interviewen personen

De te interviewen personen werden enerzijds geselecteerd uit de lijst met namen van natuurlijke personen zoals die in de advertentie in de Volkskrant van 21 juni 1986 werd afgedrukt. De namen van instanties en/of organisaties (en de mogelijke rechtsopvolgers daarvan) werden buiten deze selectie gelaten. Anderzijds werden personen geselecteerd die in de periode rond de datum van publicatie actief en/of werkzaam waren binnen de organisaties van Bluf! en de Vereniging Milieudefensie. Voor wat betreft de laatste groep richtten wij ons meer specifiek op toenmalige leden van het bestuur en een aantal betrokken medewerkers.

Getracht werd om alle bovenbedoelde, natuurlijke personen te traceren. In totaal werden door Ernst & Young 16 personen benaderd, waarvan er 13 bereid waren hun medewerking te verlenen en derhalve geïnterviewd werden. De lijst van geïnterviewde personen is als bijlage 2 bij deze rapportage opgenomen.

2.4.2 Interviewproces

Het interviewproces kende de volgende stadia:

- Uitvoering van het interview;
- Conceptverslaglegging van het interview;
- Recensie van het verslag door geïnterviewde;
- Verwerking van de recensies;
- Recensie en accorderen van het aangepaste verslag door geïnterviewde;
- Oplevering conceptrapport aan opdrachtgever;
- Recensie en accorderen van conceptrapport door opdrachtgever; en

- Oplevering definitief rapport aan opdrachtgever.

3 Bevindingen

Geen der geïnterviewden uit de groep, wier naam onder de advertentie werd vermeld, kan zich nog een duidelijk beeld vormen van de feitelijke omstandigheden rond de totstandkoming van de advertentie uit de Volkskrant van 21 juni 1986. Bij het merendeel van hen bestond in het geheel geen herinnering meer aan de advertentie en evenmin of, en zo ja hoe, zij destijds werden uitgenodigd om de advertentie door middel van naamsvermelding te steunen. Daar waar aan geïnterviewden uit deze groep de, door Ernst & Young aangetroffen, archiefdocumenten werden getoond, werden deze niet herkend en kon feitelijke relevantie voor de beantwoording van de onderzoeksvragen niet worden vastgesteld. Evenmin had iemand uit deze groep van geïnterviewden enige wetenschap aangaande de vraag hoe de vermelding van de tekst “Jaqueline Kramer (voorz. Milieudefensie)” destijds onder de advertentie tot stand was gekomen en of mevrouw Cramer daartoe destijds om toestemming werd gevraagd, dan wel of zij daarvoor toestemming zou hebben gegeven.

Geen der geïnterviewde personen, die destijds betrokkenheid hadden bij de redactie van het weekblad Bluf!, kon zich herinneren of, en zo ja hoe, mevrouw Jacqueline Cramer destijds was benaderd met het verzoek tot toestemming voor de vermelding van haar naam en functie onder de betreffende advertentie. Evenmin hadden zij feitelijke kennis danwel herinnering bij de vraag of mevrouw Jacqueline Cramer op enigerlei wijze toestemming daartoe zou hebben gegeven. Deze geïnterviewden gaven aan dat zij destijds mevrouw Jacqueline Cramer niet hadden benaderd, dan wel om toestemming hadden gevraagd.

In de bestudeerde documenten, zoals wij die in de archieven van Bluf! en de Vereniging Milieudefensie hebben aangetroffen, is geen bevestiging te vinden voor het feit dat mevrouw Jacqueline Cramer destijds persoonlijk of indirect met een vraag voor steun en/of toestemming voor naamsvermelding zou zijn benaderd, dan wel dat zij daartoe op enigerlei wijze haar toestemming zou hebben gegeven.

Nog in de relatie tussen hetgeen in de verschillende interviews naar voren werd gebracht, nog in de relatie tussen de inhoud van deze individuele interviews en de aangetroffen documenten werden door Ernst & Young tegenstrijdigheden onderkend die, in het licht van de onderzoeksvragen, tot nader onderzoek aanleiding zouden geven.

Den Haag, 27 oktober 2008,
Ernst & Young Security and Integrity Services BV.

Arjo J.N. de Jong
Partner.

1 Literatuurlijst

1.1 *Lijst van archivalia*

Internationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis

Archief Bluf, Interne inhoudelijke discussie

- Inv. nr. 13, Steungroep III. mei 1985 tot en met juli 1985. 14 stukken.
16, Interne discussies. Januari 1986 - juni 1986. 9 stukken.
22, 'Wenkbrauw en frons' . Voorjaar 1987. 4 stukken.
23, Werkkongres Anti-repressie. Mei 1987. 4 stukken.
36, 1986. 9 stukken.

Archief Bluf, Financiën van Bluf!

- Inv. nr. 42, Financiën 1985 (sept-dec). 8 stukken plus 1 persoonlijk stuk.
43, Financiën 1986 (jan-juli). 10 stukken.
44, Financiën 1986 (aug-dec). 3 stukken.
45, Financiën 1987 (jan-april). 12 stukken.

Archief Bluf, Juridiese Zaken

- Inv. nr. 47, 1985. 7 stukken.
48, 1986 (jan - mei). 5 stukken.
49, 1986 (juni): 178 mensen presenteren zich als Bluf! 9 stukken.
50, 1986 (juli-dec). 11 stukken.
51, 1987 (jan - 29 april). 13 stukken.
55, 1987 (juni-dec). 12 stukken.
57, Stukken uit Bluf! Over de vervolging van drukkerij Raddraaiers en de inval bij Bluf! N.a.v. het BVD-dossier; anti-repressiekrant. 18 stukken.

Archief Bluf, Bluf! in de media

- Inv. nr. 59, 1985. 36 x A4.
60, 1986. 58 x A4.
61, 1987 (jan-29 april). 29 x A4.
62, 1987 (30 april-mei). 49 x A4.
63, 1987 (juni-dec). 17 x A4.

Archief Vereniging Milieudefensie (Amsterdam)

- Inv. nr. 31-32, Notulen en vergaderstukken van bestuursvergaderingen. 1980- 1989.
92, Agenda's, notulen en vergaderstukken van stafvergaderingen. 1984- 1989.

2 Lijst van aangetroffen documenten en geïnterviewde personen

2.2 Aangetroffen documenten, relevantie en betekenis

Bij het onderzoek van de archieven werd een aantal documenten aangetroffen die een relevante relatie hadden met het onderzoek, we geven hiervan een schematisch overzicht:

Nr.	Beschrijving	Mogelijke onderzoeksrelevantie en/of betekenis
1	In archief 'Bluf!' aangetroffen: 'Bluf! Openbaren kan iedereen', De Volkskrant, 21 juni 1986.	Betreft de advertentie waarop dit onderzoek betrekking heeft.
2	In archief 'Bluf!' aangetroffen: Verklaring- / advertentietekst "- konsept 4 ^e versie" (ongedateerd).	<ul style="list-style-type: none"> - Onderbouwt het beeld dat het initiatief voor de advertentie bij Bluf! Lag; - Onderbouwt het beeld dat de actie geen ad-hoc initiatief betrof; - Roept het beeld op van een, min of meer, gedegen voorbereiding.
3	In archief 'Bluf!' aangetroffen: Concept versie 4 van de verklaring/advertentietekst (ongedateerd).	<ul style="list-style-type: none"> - Onderbouwt het beeld dat het initiatief voor de advertentie bij Bluf! Lag; - Onderbouwt het beeld dat de actie geen ad-hoc initiatief betrof; - Roept het beeld op van een, min of meer, gedegen voorbereiding.
4	In archief 'Bluf!' aangetroffen: Lijst van 178 personen en organisaties - voorlopige opname (ongedateerd).	<ul style="list-style-type: none"> - Betreft mogelijk een eerste (concept) versie van een lijst met bedoelde 'ondertekenaars' van de advertentie; - Er vindt vermelding plaats van Milieudefensie; - Er vindt geen vermelding plaats van de naam van mevrouw Cramer.
5	In archief 'Bluf!' aangetroffen: Document 'de voetnoten van pag. 1' (ongedateerd)	<ul style="list-style-type: none"> - Er is een verwijzing naar een mogelijke betaling van Milieudefensie aan Bluf!; - Onderbouwt het beeld dat coördinatie van financiering en betaling door Bluf! Plaatsvond.
6	In archief 'Bluf!' aangetroffen: Document 'Blanco uitnodiging om mee te doen aan de advertentie/verklaring, juni 1986, getekend "Bluf!-Steungroep" '.	<ul style="list-style-type: none"> - Onderbouwt het beeld dat het initiatief voor de advertentie bij Bluf! Lag; - Onderbouwt het beeld dat de advertentie geen ad-hoc initiatief was; - Roept het beeld op van een, min of meer, gedegen voorbereiding; - Onderbouwt de mogelijke intentie om potentiële 'ondertekenaars' schriftelijk te benaderen.

Nr.	Beschrijving	Mogelijke onderzoeksrelevantie en/of betekenis
7	In archief 'Bluf!' aangetroffen: Brief van Hubert Smeets aan Bluf! Redactie gedateerd 11 juni 1986.	<ul style="list-style-type: none"> – Betreft een reactie op een verzoek tot ondertekening en onderbouwt het beeld dat uitnodigingsbrieven daadwerkelijk zijn gebruikt; – De reactie van de heer Smeets is door Bluf! Ontvangen, opgeslagen, en, blijkbaar gerespecteerd: zijn naam werd niet in de advertentie vermeld.
8	In archief 'Bluf!' aangetroffen: Document: 'Bluf! 226, 19 juni 1986, "De Zaak Bluf"'.	<ul style="list-style-type: none"> – Onderbouwt het beeld dat het initiatief voor de advertentie bij Bluf! Lag; – Onderbouwt het beeld dat de actie geen ad-hoc initiatief was; – Roept het beeld op van een, min of meer, gedegen voorbereiding; – Roept het beeld op dat de advertentie deel uitmaakte van een bredere aanpak.
9	In archief 'Bluf!' aangetroffen: Document 'Proces tegen drukkerij Raddraaier - wenk Brauw en frons, 13 maart 1987'.	<ul style="list-style-type: none"> – Roept het beeld op dat er een overzicht van 'ondertekenaars' van de advertentie werd bijgehouden.
10	In archief 'Bluf!' aangetroffen: Artikelen m.b.t. presentatie van de verklaring aan de Officier van Justitie op 19 juni, 20 juni 1986 (diverse kranten).	<ul style="list-style-type: none"> – Roept het beeld op van een doordachte PR-aanpak door Bluf!; – Bevestigt het beeld dat het aantal van 178 'ondertekenaars' symbolische waarde had en dat dit aantal 'behaald diende te worden'.
11	In archief 'Bluf!' aangetroffen: Document: Conceptversie met aantekeningen voor een brief aan personen om steun aan Bluf! Te betuigen (ongedateerd).	<ul style="list-style-type: none"> – Ondersteunt het beeld dat er een overzicht van 'ondertekenaars' van de advertentie bestond.
12	In archief 'Bluf!' aangetroffen: Notitie van 16 maart 1987.	<ul style="list-style-type: none"> – Vermelding van het woord/de naam 'Jacq' op intern Bluf! Document, hetgeen een mogelijke verwijzing naar de naam van mevrouw Cramer kan inhouden.
13	In archief 'Bluf!' aangetroffen: Document: 'wenk Brauw en frons, 13 maart 1987, Proces Drukkerij Raddraaier - bijdrage aan schotschrift'.	<ul style="list-style-type: none"> – Onderbouwt het beeld dat het initiatief voor de advertentie bij Bluf! Lag; – Onderbouwt het beeld dat de actie geen ad-hoc initiatief was; – Roept het beeld op van een, min of meer, gedegen voorbereiding.
14	In archief 'Bluf!' aangetroffen: Document: 'wenk Brauw en frons, 13 maart 1987, Proces Drukkerij Raddraaier'	<ul style="list-style-type: none"> – Onderbouwt het beeld dat het initiatief voor de advertentie bij Bluf! Lag; – Onderbouwt het beeld dat de advertentie

Nr.	Beschrijving	Mogelijke onderzoeksrelevantie en/of betekenis
		<ul style="list-style-type: none"> – geen ad-hoc initiatief betrof; – Roept het beeld op van een, min of meer, gedegen voorbereiding.
15	In archief 'Bluf!' aangetroffen: Handgeschreven notitie 'Bluf! Proces!', 13 mei 1986	<ul style="list-style-type: none"> – Onderbouwt het beeld dat het initiatief voor de advertentie bij Bluf! Lag; – Onderbouwt het beeld dat de advertentie geen ad-hoc initiatief was; – Roept het beeld op van een, min of meer, gedegen voorbereiding; – Indicatie van een vroegtijdige voorbereiding van de actie waarbinnen de advertentie paste.
16	In archief 'Bluf!' aangetroffen: Document: 'Aan onze opdrachtgevers, "Inbreken kan iedereen," ongedateerd (vermoedelijk maart 1987)	<ul style="list-style-type: none"> – Onderbouwt de mogelijkheid van het, destijds, bestaan van een overzicht van 'ondertekenaars' van de advertentie.
17	In archief 'Vereniging Milieudefensie' aangetroffen: Document: 'Notulen bestuursvergadering 9 juni 1986'.	<ul style="list-style-type: none"> – Mogelijke indicatie dat tijdens een bestuursvergadering op 9 juni 1986 het bestuur van Milieudefensie op een eerder moment besloten had tot ondersteunen van een initiatief van AMOK en Bluf!.

2.2 Lijst van geïnterviewde personen

'Ondertekenaars' van de advertentie in de Volkskrant d.d. 21 juni 1986.	Personen die in de periode rond de datum van publicatie actief en/of werkzaam waren binnen de organisaties van Bluf! en de Vereniging Milieudefensie.
De heer Johan Bakker De heer Wim Combrink Mevrouw Jacqueline Cramer Mevrouw Andree van Es De heer John Hontelez De heer Eduard de Kam Mevrouw Katrien de Klein De heer Bram van der Lek Mevrouw Jose Melo De heer Dave van Ooyen Mevrouw Marion Oskamp De heer Theo de Roos De heer Sible Schöne	De heer Rene Didde De heer Wijnand Duyvendak De heer Jan de Graaf De heer Pieter Lammers De heer Marcel Schuttelaar De heer Chris Westra